QORTI CIVILI
PRIM' AWLA

ONOR. MHALLEF
JACQUELINE PADOVANI GRIMA LL.D. LL.M. (IMLI)

Seduta ta' Nhar l-Erbgha 10 ta' Mejju 2017

Kawza Numru: 15
Rikors Numru: 100/2016 JPG

Grace Spiteri (K.I. 532555M)

VS

L-Avukat Generali

Il-Qorti,

Rat ir-Rikors ta' Grace Spiteri (K.I. 532555M) ghall-fini tal-Artikolu 6 u l-Artikolu 13 tal-Konvenzjoni Ewropea dwar id-Drittijiet tal-Bniedem, datat 22 ta' Novembru 2016, (vide fol 1 et seq), li jaqra hekk;

Dikjarazzjoni dwar l-Oġġett u l-Fatti tal-Kawża

1. *Illi r-rikorrenti esponenti hija attrici fi proċeduri quddiem il-Prim' Awla tal-Qorti Ċivili fil-kawża numru 100/2015, presjeduta mill-Onor. Imħallef Lawrence Mintoff, fl-ismijiet Grace Spiteri vs Amabile Grech et, liema kawza titratta binja li bniet fuq in-naha ta' wara tad-dar tal-abitazzjoni taghha u ta' hutha, liema binja ma rrispettatx id-distanzi legali mill-propjeta` taghha, tant li qed tohnoq lill-esponenti u kkawzatilha danni fil-persuna u fil-personalita` taghha;*

2. *Illi r-rikorrenti esponenti, permezz ta' rikors ippreżentat nhar il-Hamis, 27 ta' Ottubru, 2016 fil-proċeduri msemmija, talbet ir-rikuża tal-Onor. Imħallef sedenti (Dok GS 1) fid-dawl illi ma kienet xejn kuntenta u sodisfatta bl-andament tal-kawza minhabba l-atteggjament tal-istess Imhallef sedenti u dan peress illi:*

(i) ghalkemm f'wahda mis-seduti tal-bidu li nzammet quddiem il-Qorti hija talbet li ghas-spejjez taghha, dik l-Onor Qorti tahtar perit arkitett sabiex jeccedi fil-fondi in kwistjoni u jirrapporta dwar id-distanza li dwarha l-esponenti kienet qed tilmenta, l-istess Qorti cahditilha t-talba; u

(ii) ghalkemm matul il-gbir tal-provi l-esponenti harket bhala xhud ewlieni lil raprezentant tal-Awtorita` tal-Ippjanar sabiex igib il-files kollha relattivi u relatati mal-permessi kollha mitluba minn Amabile Grech, (l-intimat f'dik il-kawza), rigwardanti l-izvilupp li huwa ghamel fis-sit in kwistjoni u cioe` f'41/43, Triq il-Palazzi, Zejtun, b'sorpriza kbira dik l-Onor Qorti nvolvit ruhha f'argument mal-avukat difensur tal-esponenti u opponiet bil-qawwa l-prezentata tal-istess files mitluba u ordnat biss li jigu prezentati ftit folji mill-istess files!

3. *Illi r-rikorrenti esponenti b'kull rispett dovut, thoss li l-atteggjament ta' dik l-Onor Qorti kien wiehed car li jxaqleb kontra taghha b'mod li kien qed jippregudika l-istess kaz taghha, liema atteggjament ghalhekk tilfilha l-fiducja fl-istess gudikant li qed jisma' l-kawza, specjalment meta l-istess gudikant beda jaghmel dak li kien qed jissugerixxi l-avukat tal-istess Amabile Grech, minghajr ma jzomm l-imparzjalita` tieghu fil-kwistjoni.*

4. *Illi l-esponenti tisħaq li ghalhekk hija ma mhux qed tircievi a fair hearing fis-sens illi l-gudikant ma kienx qed jitratta maghha bl-istess mod kif kien qieghed jitratta lill-parti opposta tant li kien anke qieghed jimpediha milli tressaq l-aqwa prova li setghet tipproduci ossia l-files relattivi tal-Awtorita` tal-Ippjanar rigwardanti l-izvilupp ilmentat u ghalhekk it-talba li ghamlet ghar-rikuza tal-istess gudikant saret fid-dawl taċ-ċirkostanzi preċiżi u partikolari tal-każ u proprju biex jiġu evitati dubji u ngerenzi fl-aħjar interess tal-amministrazzjoni tal-Ġustizzja;*

5. *Illi madanakollu, permezz ta' provvediment mogħti fil-kawża nhar il-31 ta' Ottubru, 2016, il-Prim' Awla tal-Qorti Ċivili ċaħdet it-talba ta' rikuża u ordnat il-prosegwiment tal-kawża (Dok GS 2);*

Raġuni għat-Talbiet f'dawn il-Proċeduri

6. *Illi konsegwentement l-esponenti kellha tirrikorri għal l-intavolar ta' dawn il-proċeduri kostituzjonali ai termini tal-Artikolu 39 tal-Kostituzzjoni ta' Malta u l-Artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea dwar Drittijiet Fundamentali tal-Bniedem (Artikolu 6 tal-Ewwel skeda tal-Kap. 319 tal-Ligijiet ta' Malta), kif ukoll ai termini tal-Artikolu 13 tal-Konvenzjoni Ewropea dwar Drittijiet Fundamentali tal-Bniedem (Artikolu 13 tal-Ewwel skeda tal-Kap. 319 tal-Ligijiet ta' Malta);*

7. *Illi l-esponenti kellha tirrikorri sabiex tikseb rimedju kostituzjonali, ossia wieħed straordinarju, u dan ghab-bażi tal-Artikoli ċitati, peress li kemm b'dak li ġara fl-iter tal-proċeduri kif fuq indikat, kif ukoll minħabba d-dettami tal-liġi proċedurali hekk kif viġenti, ġie leż kemm id-dritt fundamentali tar-rikorrenti għall-smiegħ xieraq, kif ukoll id-dritt fundamentali tar-rikorrenti li tingħata rimedju effettiv;*

8. *Illi l-esponenti sejra tgħaddi sabiex tindrizza l-lanjanzi kostituzjonali taghha billi l-ewwel teżamina l-liġi proċedurali nostrana in materja, tagħmel referenza għall-prinċipji regolatorji fir-rigward tad-dritt fundamentali għall-smiegħ xieraq u d-dritt fundamentali għal rimedju effettiv, imbagħad tgħaddi sabiex fl-aħħar tagħmel is-sottomissjonijiet taghha fil-konfront tal-fattispeċie partikolari tal-każ;*

9. *Illi huwa paċifiku fil-ġurisprudenza nostrana, kif ukoll dik ta' qrati esteri u anki supranazjonali, li d-dritt għal smiegħ xieraq jikkomprendi kategorikament it-tlett pilastri tal-ġustizzja naturali, il-pilastru misjub bil-massima audi alteram et partem, il-pilastru misjub bil-massima nemo iudex in causa propria u l-pilastru li jirrekjedi li kull deċizjoni ġudizzjarja tkun motivata b'mod adegwat;*

10. *Illi ta' rilevanza primarja għall-fini tar-rikors odjern huma l-prinċipji audi alteram et partem u iudex in causa propria, u partikolarment l-import u l-applikazzjoni tal-elementi tal-indipendenza u l-imparzjalita, bħala elementi fondamentali tad-dritt*

għal smiegħ xieraq, għal tali massima. Dan peress li permezz tal-preżenti proċeduri l-esponenti qegħda targumenta li d-dettami tal-liġi proċedurali fir-rigward tar-rikuża ta' ġudikant sedenti, hekk kif misjuba fil-Kap 12 tal-Liġijiet ta' Malta, huma leżivi għad-drittijiet fundamentali għal smiegħ xieraq u rimedju effettiv;

11. *Illi l-artikoli tal-Liġi li jirregolaw ir-rikuża tal-ġudikanti huma misjuba fl-Artikoli 733 et seq. tal-Kap. 12 tal-Liġijiet ta' Malta;*

12. *Illi l-Artikolu 733 jipprovdi li l-imħallfin* ***ma jistgħux*** *jiġu rrikużati u lanqas jistgħu jastjenu ruħhom milli joqogħdu f'kawża miġjuba quddiemhom ħlief għal xi waħda mir-raġunijiet delineati fl-Artikolu 734;*

13. *Illi l-Artikolu 734 imbagħad jistipula numru ta' ċirkostanzi li fihom il-partijiet f'kawża jistgħu jitolbu r-rikuża ta' imħallef jew ghab-bażi ta' liema l-imħallef stess jista' jastjeni milli joqgħod fil-kawża;*

14. *Illi mbagħad, l-Artikolu 738(1) jipprovdi li:*

'Meta l-qorti hija kkostitwita minn imħallef wieħed u kontra dan l-imħallef tiġi mogħtija l-eċċezzjoni ta' rikuża, ***għandu jiddeċidi huwa nnifsu*** *fuq ir-raġunijiet tal-eċċezzjoni, u* ***kontra din id-deċiżjoni ma jingħatax appell****, u, jew jastjeni ruħu u jiddigrieta li hemm lok għas-surroga ta' mħallef ieħor, inkella jissokta jisma' l-kawża, skont kif ikun iddeċida.' (Enfasi miżjuda)*

15. *Illi għaldaqstant jirriżulta b'mod manifest li fil-liġi proċedurali nostrana kwalsiasi talba għar-rikuża ta' ġudikant f'kawża għandha* ***tiġi bilfors deċiża mill-istess ġudikant li tiegħu qiegħda tintalab ir-rikuża****. Jirriżulta ukoll b'mod espress li* ***minn din id-deċiżjoni ma hemm l-ebda lok għall-appell*** *b'dan li l-parti li tkun għamlet it-talba m'għandha l-ebda forma ta' rimedju fir-rigward tad-deċiżjoni meħuda mill-ġudikant;*

16. *Illi dan ifisser li, hekk bħal ma ġara fil-każ li ta' lok għal dawn il-proċeduri, meta parti f'kawża tħoss li għandha titlob ir-rikuża tal-ġudikant sedenti, hija ma*

għandha l-ebda triq oħra għajr li titlob dan lil l-istess imħallef sedenti, b'dan li l-imħallef sedenti jiġi mitlub jieħu deċiżjoni dwar l-abbilta` u l-idonejita` tiegħu stess li jkompli jippresjedi l-proċeduri. Ikun x'ikun l-eżitu ta' tali deċiżjoni introspettiva, ma hemm l-ebda lok t'appell;

17. *Illi l-esponent umilment tissottometti li għalkemm dan l-eżerċizzju m'għandux fil-prattika jippreżenta diffikultajiet meta si tratta ta' talba ta' rikuża ghab-bażi ta' ċerta kawżali kif jemerġu mill-Artikolu 734 - hekk per eżempju fejn il-ġudikant ikun qarib bid-demm ma' waħda mill-partijiet - mhux l-istess jista' jingħad għall-kawżali kollha;*

18. *Illi dan jingħad għax uħud mill-kawżali jirrikjedu mhux sempliċiment li jiġu kunsidrati fatti objettivi li jew jissustixxu jew le, ictu oculi, iżda jirrikjedu ħsieb approfondit u analiżi li tmur oltre tali aċċertament. Hekk hu fil-każ, per eżempju, tal-kawżali taħt l-Artikolu 734(1)(d) fejn l-eżerċizzju li jrid isir mill-ġudikant sabiex jikkunsidra t-talba għar-rikuża tiegħu stess, jirrikjedi neċessarjament apprezzament suġġettiv ta' l-għemil tal-istess ġudikant;*

19. *Illi għaldaqstant jidher biċ-ċar li l-pożizzjoni legali viġenti hi waħda fejn parti f'kawża li titlob ir-rikuża ta' ġudikant tiġi rinfaċċjata b'sitwazzjoni fejn ikun dak il-ġudikant stess li jikkunsidra jekk huwiex idoneju li jkompli jisma l-kawża hu, u dan minkejja li* ***tali deċiżjoni jaf tkun tinpinġi fuq analiżi suġġettiva tal-għemil preċedenti tiegħu stess u kif tali għemil jaf jinpinġi fuq il-kawża li fiha tkun saret it-talba għar-rikuża****;*

20. *Illi huwa umilment sottomess li din il-pożizzjoni legali fil-liġi proċedurali nostrana hija* ***manifestament u pależament leżiva għad-dritt fundamentali għal smiegħ xieraq u d-dritt għar-rimedju effettiv*** *u, bid-dovut rispett, tirrappreżenta l-aktar eżempju ċelebri ta' leżjoni tal-prinċipju fundamentali tal-ġustizzja naturali nemo iudex in causa propria;*

21. *Illi, b'dan magħdud, ma jista' jkun hemm l-ebda dubju li liġi nostrana fir-rigward tar-rikuża tal-ġudikanti hija leżiva għad-dritt fundamentali għal smiegħ xieraq, kif protett mill-Artikoli 6 u 13 tal-Konvenzjoni Ewropea, liema liġi għandha titqies*

suprema stante li hija proprju dik il-liġi li tassigura li l-ġustizzja tkun amministrata b'mod li tiggarantixxi d-dinjita` u l-integrita` tal-persuna u tas-soċjeta` kollettiva;

22. *Illi huwa ormai kategorikament aċċettat li, sabiex id-dritt għal smiegħ xieraq ikun rispettat, huwa bażilari li l-ġudikant sedenti ikun indipendenti w imparzjali b'mod li ma jkun hemm l-ebda ombra ta' dubju raġjonevoli dwar il-kapaċita` tiegħu li jasal għal-deċiżjoni libera, serena u ġusta;*

23. *Illi kemm il-Qrati ta' ġurisdizzjoni kostituzjonali nostrana kif ukoll l-ECtHR kemm-il darba sostnew li l-kriterju tal-imparzjalita` jeħtieġ li jkun jissustixxi kemm b'mod suġġettiv u kemm b'mod oġġettiv, dan tabilħaqq għax ġjaladaraba tkun nieqsa xi waħda minn dawn iż-żewġ elementi ta' dan il-kriterju fundamentali tal-imparzjalita`, il-ġudikant ma jistax jitqies imparzjali u m'għandux jippresjedi l-każ mingħajr ma jagħti lok għal ksur pależi tad-dritt fundamentali għal smiegħ xieraq;*

24. *Illi din il-Qorti, kif diversament presjeduta, diġa kellha opportunita li tagħmel riferenza għall-ġurisprudenza relevanti in materja fil-kawża Lawrence Grech et vs Avukat Generali et, fejn, anki b'referenza għall-każistika riċensjuri, intqal hekk:*

'Il-Qorti tirreferi ghas-sentenza ta' Grand Chamber fl-ismijiet Morice v. France deciza fit-23 ta' April 2015 u fiha tenkapsula principji ta' dritt ta' sentenzi ricensuri fosthom Rudichenko v. Ukraine deciza fil-11 ta' Ottubru 2013; Micallef v. Malta deciza fil-15 ta' Ottubru 2009 u Padovani v. Italy deciza fis- 26 ta' Frar 1993, oltre dawk imsemmijin fl-istess sentenzi.

Is-sentenza Morice tghid hekk fuq il-principju tal-imparzjalita` tal-gudikant:

The Court reiterates that impartiality normally denotes the absence of prejudice or bias and its existence or otherwise can be tested in various ways. According to the Court's settled case-law, the existence of impartiality for the purposes of Article 6 § 1 must be determined according to a subjective test where regard must be had to the personal conviction and behaviour of a particular judge, that is, whether the judge held any personal prejudice or bias in a given case; and also according to an objective test, that is to say by ascertaining whether the tribunal itself and, among

other aspects, its composition, offered sufficient guarantees to exclude any legitimate doubt in respect of its impartiality (see, for example, Kyprianou v. Cyprus [GC], no. 73797/01, § 118, ECHR 2005-XIII, and Micallef v. Malta [GC], no. 17056/06, § 93, ECHR 2009).'[1]

25. *Illi l-imparzjalita` suġġettiva tfisser li ġudikant m'għandux iħalli l-ġudizzju tiegħu jiġi influwenzat minn preġudizzji jew bias personali, u lanqas għandu jkollu xi fehema jew konvinzjoni a priori dwar il-każ li jinġieb quddiemu;*[2]

26. *Illi f'Morice v France, suċitata, l-ECtHR kompliet tfisser il-konsistenza u l-implikazzjonijiet tal-imparzjalita` suġġettiva b'dan il-mod:*

'As to the subjective test, the principle that a tribunal must be presumed to be free of personal prejudice or partiality is long-established in the case-law of the Court (see Kyprianou, cited above, § 119, and Micallef, cited above, § 94). The personal impartiality of a judge must be presumed until there is proof to the contrary (see Hauschildt v. Denmark, 24 May 1989, § 47, Series A no. 154). As regards the type of proof required, the Court has, for example, sought to ascertain whether a judge has displayed hostility or ill will for personal reasons (see De Cubber v. Belgium, 26 October 1984, § 25, Series A no. 86).

In the vast majority of cases raising impartiality issues the Court has focused on the objective test (see Micallef, cited above, § 95). However, there is no watertight division between subjective and objective impartiality since the conduct of a judge may not only prompt objectively held misgivings as to impartiality from the point of view of the external observer (objective test) but may also go to the issue of his or her personal conviction (subjective test) (see Kyprianou, cited above, § 119). Thus, in some cases where it may be difficult to procure evidence with which to rebut the presumption of the judge's subjective impartiality, the requirement of objective impartiality provides a further important guarantee (see Pullar v. the United Kingdom, 10 June 1996, § 32, Reports of Judgments and Decisions 1996-III).'

---

[1] Prim' Awla tal-Qori Ċivili (Ġurisdizzjoni Kostituzjonali), 28 ta' April 2016.

[2] *Incal v Turkey*, Reports 1998-IV, 9 ta' Ġunju 1998; *Wettstein v Switzerland*, Applikazzjoni nru. 33958/96, 21 ta' Diċembru 2000.

27. *Illi min-naħa l-oħra l-imparzjalita` oġġettiva tirrikjedi li l-ġudikant għandu jitqies imparzjali anki mill-punto di vista tat-terz ordinarju u raġjonevoli, ossia mill-ordinary reasonable observer. L-imparzjalita` oġġettiva trid li f'każ li jkun hemm l-iċken dubju dwar l-imparzjalita` oġġettiva tal-ġudikant, liema dubju jkun tali li jista' raġonevolment jiġi pperċepit mill-osservatur ordinarju u raġjonevoli, dan għandu jagħti lok sabiex il-ġudikant ma jibqax jippresjedi fuq il-kawża in kwistjoni;*[3]

28. *Illi għalhekk, l-imparzjalita` oġġettiva tinneċesita li ġudikant ikun jista' jeżerċita l-funzjoni tiegħu b'mod li jkun hemm garanziji suffiċjenti in vigore li jeskludu kwalunkwe dubju leġġittimu dwar l-imparzjalita` tal-istess ġudikant;*[4]

29. *Illi f'dan ir-rigward tiġi kemm il-darba ċitata l-frażi ta' Lord Hewart CJ fil-kawża R v Sussex Justices, Ex parte McCarthy ossia li "it is not merely of some importance but is of fundamental importance that justice should not only be done, but should* ***manifestly and undoubtedly*** *be seen to be done."*[5] *(Enfasi miżjuda). Tali frażi llum ħadet postha fost il-massimi legali venerati u għalhekk ġiet anki adottata fil-ġurisprudenza kemm nostrana u anki dik tal-ECtHR;*[6]

30. *Illi f'dan ir-rigward l-esponenti jerġa' jagħmel referenza għal Morice v France, kif kwotat fil-kawża Lawrence Grech et vs Avukat Generali et, fejn ġie enunċjat is-segwenti:*

'As to the objective test, it must be determined whether, quite apart from the judge's conduct, there are ascertainable facts which may raise doubts as to his or her impartiality. This implies that, in deciding whether in a given case there is a legitimate reason to fear that a particular judge or a body sitting as a bench lacks impartiality, the standpoint of the person concerned is important but not decisive. What is decisive is whether this fear can be held to be objectively justified (see Micallef, cited above, § 96).

---

[3] *Incal v Turkey*, Reports 1998-IV, 9 ta' Ġunju 1998; *Wettstein v Switzerland*, Applikazzjoni nru. 33958/96, 21 ta' Diċembru 2000.
[4] *Wettstein v Switzerland*, Application no. 33958/96, 21 ta' Diċembru 2000; *Ferrantelli and Santangelo v Italy*, Applikazzjoni nru. 19874/92, 7 ta' Awissu 1996; *Holm v Sweden* ECHR 58 1983.
[5] [1924] 1 KB 256, [1923] All ER Rep 233.
[6] Per eżempju *Delcourt v Belgium* ECHR 1 1970.

The objective test mostly concerns hierarchical or other links between the judge and other protagonists in the proceedings (ibid., § 97). It must therefore be decided in each individual case whether the relationship in question is of such a nature and degree as to indicate a lack of impartiality on the part of the tribunal (see Pullar, cited above, § 38).

In this connection even appearances may be of a certain importance or, in other words, "justice must not only be done, it must also be seen to be done" (see De Cubber, cited above, § 26). What is at stake is the confidence which the courts in a democratic society must inspire in the public. Thus, any judge in respect of whom there is a legitimate reason to fear a lack of impartiality must withdraw (see Castillo Algar v. Spain, 28 October 1998, § 45, Reports 1998-VIII, and Micallef, cited above, § 98).'

31. *Illi fil-pratika l-imparzjalita` oġġettiva tirrikjedi kemm li l-Istat jippromulga liġijiet proċedurali li jipprovdu r-rimedji adegwati kull fejn jaf tinqala' xi kwistjoni dwar l-imparzjalita` tal-ġudikanti, u dan speċjalment fejn si tratta dwar kwistjonijiet delikati relatati mar-rikuża tal-ġudikanti, u kemm li l-ġudikanti nfushom jirrikużaw rwieħhom fejn ikun hemm hemm anki l-mera apparenza ta' xi tip ta' kunflitt;*[7]

32. *Illi jingħad bl-akbar rispett li s-sistema legali ta' pajjiż li jgħożż u jżomm fuq quddiem l-aħjar amministrazzjoni tal-ġustizzja għandha tipprovdi r-rimedji kollha opportuni sabiex kwalunkwe dubju dwar l-imparzjalita` ta' ġudikant jiġi indrizzat b'mod dirett, proporzjonat u permezz ta' rimedji ordinarji li ma jirrikjedux l-estremi tar-rimedju kostitużjonali straordinarju;*[8]

33. *Illi del resto jingħad li ċertament dan huwa essenzjali sabiex il-qrati jispiraw il-kunfidenza fil-pubbliku f'soċjeta demokratika.*[9] *Fil-fatt l-esponenti jgħid li tali kunfidenza qatt ma tista' tissustixxi b'mod oġġettiv tenut kont tal-liġijiet nostrana rilevanti, hekk kif preżentement in vigore, u li tali liġijiet ċertament jagħtu lok għal*

[7] *Kyprianou v Cyprus* ECHR 873 2005.
[8] F'dan is sens hi ta' rilevanza l-kawza *Remli v France* 22 E.H.R.R. 253; 199 fejn kien hemm leżjoni tal-Artikolu 6 peress li l-Liġi Franciza kienet tipprekludi l-qrati milli jagħtu rimedju fejn kienu tqajjmu dubji dwar l-imparzjalita tal-ġudikanti.
[9] *Padovani v Italy* ECHR 12 1993; *Farhi v France* ECHR 5562 2007; *Jasinski v Poland* ECHR 883 2005.

dubji leġittimi dwar l-imparzjalita` oġġettiva ta' ġudikant fejn si tratta ta' talba għar-rikuża tal-istess;

34. *Illi tali dubji raġjonevoli u oġġettivi huma naxxenti mis-sempliċi fatt li fil-preżent* ***ġudikant huwa mistenni jieħu deċiżjoni huwa stess fuq il-kapaċita` tiegħu stess li jkun imparzjali f'kawża partikolari****;*

35. *Illi filwaqt li huwa ukoll veru li ġudikant huwa dejjem preżunt imparzjali, tali preżunzjoni hija waħda merament iuris tantum u li ma tistax ħlief tiġi ribattuta meta tali ġudikant jiġi* ***mitlub jiddeċiedi fuq l-idonejita` tiegħu stess li jiddeċiedi kawża b'mod imparzjali****;*

36. *Illi, magħmulin dawn il-punti, l-esponenti tirrileva wkoll li l-pożizzjoni legali preżenti fir-rigward tal-proċedura applikabbli għar-rikuża tal-ġudikanti hija ukoll leżiva għad-dritt fondamentali għar-rimedju effettiv;*

37. *Illi dan qiegħed jingħad għax, kif imsemmi aktar il-fuq, l-Artikolu 738(1) jipprovdi b'mod espress u inekwivoku li ma hemm l-ebda' lok għall-appell mid-deċiżjoni ta' ġudikant fir-rigward ta' talba għar-rikuża;*

38. *Illi effettivament bl-esklużjoni għad-dritt ta' appell minn tali deċiżjoni, il-parti hi għal kollox sprovvista minn rimedju effettiv u tempestiv sabiex jissalvagwardja l-pożizzjoni taghha. Dan ifisser li parti li tkun talbet ir-rikuża ta' ġudikant, u dan b'eżitu negattiv, m'għandha l-ebda possibilita` li tissalvagwardja l-pożizzjoni tagħha u mgħandhiex triq oħra għajr li tkompli ssegwi l-proċeduri presjeduti mill-istess ġudikant;*

39. *Illi huwa tassew minnu li parti tista' dejjem tittenta tikseb rimedju permezz tal-intavolar ta' kawża kostitużjonali, hekk bħal ma qed tagħmel l-esponenti permezz tal-preżenti rikors, kif ukoll permezz ta' appell ġenerali intavolat wara li tiġi maqtugħa l-kawża fuq il-mertu;*

40. *Illi madanakollu l-esponenti umilment tissottometti li tali rimedji ma jistgħux jikkonfguraw ruħhom bħala rimedji effettivi u ordinarji hekk kif irid l-Artikolu 13 tal-Konvenzjoni Ewropea;*

41. *Illi r-rimedju kostituzjonali huwa rimedju straordinarju b'dan li d-dritt fundamentali għal rimedju effettiv jirrikjedi li parti tingħata rimedju* ***ordinarju****, u mhux li tiġi sfurzata tfittex rimedji li jmorru oltre l-ordinarju;*

42. *Illi min-naħa l-oħra jingħad li lanqas ma jista' jitqies bħala rimedju effettiv l-appell ġenerali li jista' jsir wara li tingħata sentenza fuq il-mertu mill-ġudikant li tiegħu tkun intalbet ir-rikuża;*

43. *Illi dan qiegħed jingħad stante li t-trapass taż-żmien li ġeneralment ikun hemm bejn iċ-ċaħda tat-talba għar-rikuża u l-possibilita` tal-appell ġenerali jkun tali li jxejjen l-effikaċja ta' tali rimedju. Dan apparti l-fatt li ma teżistix garanzija suffiċjenti li l-Qorti tal-Appell jkollha l-fakultajiet u l-kapaċitajiet kollha sabiex tissana kwalunkwe aggravju legali u raġjonevoli li jkollha l-parti appellanti, b'dan li huwa wisq konċepibbli li, tal-anqas fir-rigward ta' ċerta lanjanzi, il-parti appellanti tkun trid tibqa' bil-fait accomplit li jkun sar da parte tal-ewwel qorti kif presjeduta mill-ġudikant li tiegħu tkun intalbet ir-rikuża;*

44. *Illi n-nuqqasijiet tal-appell ġenerali bħala forma ta' rimedju effettiv jemerġu ukoll meta wieħed jiftakar li l-qrati tal-appell nostrana huma qrati reviżuri li ħafna drabi ma jisimgħux kawża mill-ġdid iżda biss jikkunsidraw aggravji legali. Di piu` minn aspett ta' apprezzament ta' provi l-Qorti tal-Appell issostni b'mod konsistenti għall-aħħar li l-funzjoni tagħha hija biss li tara jekk l-ewwel qorti setgħetx legalment u raġjonevolment tasal għall-konklużjonijiet li għalihom tkun waslet;*

45. *Illi dan iwassal sabiex jillimita l-funzjoni u l-poteri tal-qrati tal-appell b'mod li ma jistax jingħad li possibilita` tal-appell ġenerali sejjer jippreżenta f'kull każ rimedju ordinarju effettiv sabiex jissana kwalsiasi leżjoni tad-dritt fundamentali għal smiegħ xieraq li jaf tkun seħħet fil-prim istanza;*

46. *Illi b'riferenza għall-kwistjoni tar-rikuża, fil-fatt, jingħad li d-diċitura tal-Artikolu 378(1) jimplika li mhux biss ma jistax isir appell ad hoc mid-deċiżjoni ta' ġudikant li ma jirrikużax ruħu, iżda lanqas ma tista' tali ċaħda titressaq bħala aggravju partikolari u speċjali fil-kuntest ta' appell ġenerali;*

47. *Illi f'kuntest fejn l-unika zewg rimedji li jistgħu jiġu ravviżati - ossia dak kostituzjonali u dak ta' appell ġenerali - ma jistgħux jitqiesu, rispettivament, la ordinarji u lanqas neċessarjament effettivi, jingħad bl-akbar rispett li mhux talli l-pożizzjoni legali fir-rigward tar-rikuża tal-ġudikanti hi leżiva għad-dritt għal smiegħ xieraq iżda talli ma jeżistux salvagwardji bizzejjed fid-dritt procedurali nostrali sabiex joffru rimedju effettiv kull fejn ikun hemm tali periklu ta' intralċ ta' smiegh xieraq;*

48. *Illi trattat ukol dan il-punt, l-esponenti jagħmlu riferenza għall-każ ta' A.K. v Liechtenstein, deċiż mill-ECtHR nhar id-9 ta' Lulju, 2015, liema każ kien jittratta punti analogi, jekk mhux adirittura identitiċi għal dawk mertu ta' dawn il-proċeduri;*

49. *Illi l-ilment tal-attur f' A.K. v Liechtenstein kien fis-sens li l-ħames ġudikanti li kienu jippresjedu l-Qorti Kostituzjonali ma kienux imparzjali fil-proċedura li ġiet adoperata biex jikkunsidraw it-talba tar-rikuża mressqa mill-attur, u li din kienet leżiva tad-dritt għal smiegħ xieraq;*

50. *Illi fil-fatt, fl-imsemmi każ, l-ECtHR tenniet li kien hemm leżjoni tad-dritt għal smiegħ xieraq mhux għax l-Imħallfin ħadu deċiżjoni fuq it-talba tar-rikuża tagħhom stess, iżda, adirittura sempliċiment għax meta ġew mitluba jieħdu deċiżjoni dwar it-talba tar-rikuża fil-konfront ta' xulxin setgħu taw lok għal l-impressjoni oġġettiva li kienu qed jieħdu deċiżjoni fuqhom infushom ukoll;*

51. *Illi f'dan ir-rigward l-ECtHR tenniet:*

'Having regard to the foregoing considerations, the Court considers that the procedure chosen by the Constitutional Court to dismiss the applicant's motions raised an issue in respect of the judges' impartiality particularly in so far as they

all decided upon motions brought against them on identical grounds and thus ***appear, in substance, to have rejected the motions concerning themselves****. The Court considers, in addition, that the fact that judges of the Constitutional Court, despite the fact that they had been challenged by the applicant and no decision had been taken yet on the applicant's motion for bias against them, nevertheless* ***decided upon motions for bias against other judges of that Court could shed further doubts upon those judges' impartiality****.*

…

In the present case, the judges of the Constitutional Court in fact ***gave the impression that they were themselves deciding on the motion for bias directed against them****.*

…

In the light of the foregoing, the Court concludes that the applicant's ***doubts in respect of the impartiality of the five judges of the Constitutional Court were objectively justified in view of the procedure they chose to reject the applicant's motions for bias against them****.'*[10] *(Enfasi miżjuda)*

52. *Illi għaldaqstant għandu jirriżulta li il-liġijiet proċedurali nostrana fir-rigward tar-rikuża tal-ġudikanti kif preżentament in vigore huma leżivi għad-dritt fundamentali għal smiegħ xieraq u rimedju effettiv;*

53. *Illi b'dan magħdud l-esponenti tħoss li għandha wkoll tindrizza a priori l-kwistjoni tat-tempestivita` tal-azzjoni odjerna;*

54. *Illi filwaqt li huwa veru li l-process li minnu qed tilmenta l-esponent għadu mhuwiex mitmum, l-esponenti qegħda mhux biss tfittex rimedju sabiex tirrimedja l-ksur tad-drittijiet fundamentali tagħha iżda qegħda wkoll tilmenta mill-provvedimenti tal-liġijiet proċedurali relattivi fihom nfushom. Dan għax,*

[10] *A.K. v Liechtenstein*, Applikazzjoni nru. 38191/12, 9 ta' Lulju, 2015, pġ 16-17.

irrispettivament mill-eżitu tal-proċeduri li għaddejja minnhom l-esponenti, xorta jibqa' l-fatt li l-liġi kif preżentament in vigore hija fiha nfisha leżiva għad-dritt fundamentali għal smiegħ xieraq u rimedju effettiv tal-esponenti;

55. *Illi għaldaqstant, l-indaġini dwar jekk l-istat tal-liġi kif viġenti hix leżiva għad-drittijiet fundamentali relattivi, ma tiddependix mill-eżitu tal-kawża in eżami. Dan ifisser li kwalunkwe eċċezzjoni fis-sens li l-azzjoni odjerna hija intempestiva tkun waħda infondata fil-fatt u fid-dritt;*

56. *Illi din l-Onorabbli Qorti mhix tkun mitluba tiddiskuti u tittratta l-kwistjoni dwar il-leżjoni għad-drittijiet fondamentali in kwistjoni in vacuo iżda qiegħda tiġi mitluba teżerċita s-setgħat kostituzzjonali tagħha sabiex teżamina u tindaga jekk l-liġijiet relattivi kif preżentament in vigore humiex leżivi għad-drittijiet fundamentali tal-esponenti u jekk konsegwentement għandhomx jingħataw rimedju speċifiku oltre d-dikjarazzjonijiet relattivi;*

57. *Illi di piu`, l-esponenti tagħmel umli riferenza għall-pronunzjament ta' din l-Onorabbli Qorti, kif diversament presjeduta, fil-kawża Ir-Repubbluka ta' Malta v Carmel Camilleri, fejn ġien enunċjat is-segwenti:*

'Issa qed jigi sollevat illi t-tutela tad-dritt ta' smiegh xieraq tista' tigi evalwata biss b'relazzjoni ghall-proceduri kollha u ghalhekk ikun prematur li wiehed jiddeciedi f'dan l-istadju bikri tal-process. F'dan il-kuntest, il-Qorti tirreferi ghal fuq citata sentenza ta' Privitera, fejn il-Qorti sostniet illi: "Ghalkemm din il-Qorti taqbel ma' dan il-principju, hija tal-fehma pero` li meta diga` jkun hemm ragunijiet bizzejjed li fuqhom il-Qorti tkun tista' ssib li hemm lezjoni, m'ghandhiex toqghod tistenna sakemm jintemm il-kaz jew li jigi attwalment miksur id-dritt pretiz biex tiddeciedi jekk hemmx lezjoni jew le. Jista' jaghti l-kaz li jkun tard wisq jew dak li jkun imbaghad jibqa' minghajr rimedju. Kif tikteb Karen Reid, "A Practitioner's Guide to the European Convention on Human Rights", [3rd Edition page 70] "While the conformity of a trial with the requirements of Article 6 must be assessed on the

basis of the trial as a whole, a particular incident may assume such importance as to constitute a decisive factor in the general appraisal of the trial overall". '[11]

58. *Illi għaldaqstant l-esponenti qegħeda sa minn issa tirrileva li kwalunkwe eċċezzjoni ta' intempestivita` li tista' tinġieb mill-intimat, għandha tiġi miċħuda peress li jissustixxu raġunijiet legali biżżejjed sabiex anki f'dan l-istadju din l-Onorabbli Qorti teżerċita l-poteri kostituzjonali tagħha;*

Ghaldaqstant, in vista tas-suespost, l-esponenti umilment titlob li, għar-raġunijiet fuq imsemmija u għal dawk kollha li jistgħu jirriżultaw fit-trattazzjoni ta' dawn il-proċeduri, kif ukoll prevja kwalsiasi dikjarazzjoni neċessarja u opportuna, din il-wisq Onorabbli Qorti jogħġobha:

1. *Tiddikjara li hemm jew li jista' jkun hemm ksur tad-drittijiet fundamentali ta' smiegħ xieraq ghab-bazi tal-Artikolu 39 tal-Kostituzzjoni ta' Malta u l-Artikolu 6 tal- Konvenzjoni dwar Drittijiet Fundamentali tal-Bniedem (regolata wkoll mill-Kap. 319 tal-Ligijiet ta' Malta) u ksur tad-drittijiet fundamentali għal rimedju effettiv ghab-bazi tal-Artikolu 13 tal- Konvenzjoni dwar Drittijiet Fundamentali tal-Bniedem (regolata wkoll mill-Kap. 319 tal-Ligijiet ta' Malta) u dan fir-rigward tal-Artikolu 378 tal-Kap. 12 tal-Liġijiet ta' Malta u tal-liġijiet relattivi hekk kif applikati fil-kawża nru 100/2015, presjeduta mill-Onor. Imħallef Lawrence Mintoff, fl-ismijiet Grace Spiteri et v Amabile Grech et;*

2. *Tiddikjara li hemm ksur tad-drittijiet fundamentali ta' smiegħ xieraq ghab-bazi tal-Artikolu 39 tal-Kostituzzjoni ta' Malta u l-Artikolu 6 tal-Konvenzjoni dwar Drittijiet Fundamentali tal-Bniedem (regolata wkoll mill-Kap. 319 tal-Ligijiet ta' Malta) u ksur tad-drittijiet fundamentali għal rimedju effettiv ghab-bazi tal-Artikolu 13 tal-Konvenzjoni dwar Drittijiet Fundamentali tal-Bniedem (regolata wkoll mill-Kap. 319 tal-Ligijiet ta' Malta) u dan fir-rigward taċ-ċaħda għat-talba ta' rikuża tal-Onor. Imħallef Lawrence Mintoff permezz ta' provvediment ta' nhar il-31 ta' Ottubru, 2016, mogħti fil-kawża bin-numru 100/2015 LM fl-ismijiet Grace Spiteri vs Amabile Grech et;*

[11] *Ir-Repubbblika ta' Malta v Carmel Camilleri*, Prim' Awla tal-Qorti Ċivili (Ġurisdizzjoni Kostituzjonali), 26 ta' Ġunju, 2011.

3. *Tordna r-rikuza tal-Onor. Imħallef Lawrence Mintoff fil-kawża bin-numru 100/2015 fl-ismijiet Grace Spiteri vs Amabile Grech et;*

4. *Tahtar ġudikant ieħor sabiex jippresjedi fuq il-kawza bin-numru 100/2015 fl-ismijiet Grace Spiteri v Amabile Grech et;*

5. *Tagħti dawk l-ordnijiet u r-rimedji kollha li jidhrilha xierqa u opportuni, inkluż il-likwidazzjoni tad-danni u l-ordni għal-ħlas ta' l-istess;*

Salvi sottomissjonijiet ulterjuri u bl-ispejjeż.

Rat illi l-atti tar-rikors promotur, d-digriet u l-avviz tas-smiegh gew debitament notifikati skond il-ligi.

Rat ir-Risposta tal-Avukat Generali, datat 9 ta' Dicembru 2016, (vide fol 31 et seq), li jaqra hekk;

1. *Illi l-allegazzjonijiet u l-pretensjonijiet tar-rikorrenti huma kollha infondati fil-fatt u fid-dritt u t-talbiet minnha mressqa ghandhom jigu michuda ghar-ragunijiet segwenti li qeghdin jigu hawn elenkati minghajr pregudizzju ghal xulxin:*

2. *Illi fl-ewwel lok, filwaqt li l-esponent jirrileva li mhuwiex parti fil-proceduri bin-numru 100/2015 LM fl-ismijiet* ***Grace Spiteri vs Amabile Grech et*** *li ghalihom taghmel referenza r-rikorrenti fir-rikors in risposta u ghaldaqstant mhuwiex edott bil-mertu tal-istess, umilent jirrileva li r-rikorrenti ghandha qabel xejn tipprezenta kopja legali tal-atti ta' dawk il-proceduri fl-intier taghhom u mhux biss estratti minnhom sabiex din l-Onorabbli Qorti tkun f'posizzjoni tiddeciedi jekk ghandhiex tiddeklina milli tezercita s-setghat kostituzzjonali u konvenzjonali taghha a tenur tal-provisos tal-artikolu 46(2) tal-Kostituzzjoni ta' Malta u tal-artikolu 4(2) tal-Att dwar il-Konvenzjoni Ewropea;*

3. *Illi fit-tieni lok, il-gurisprudenza tghallem li jingharfu tliet kategoriji differenti ta' persuni li jistghu jitqiesu bhala legittimi kuntradittturi f'azzjonijiet kostituzzjonali jigifieri, (a) dawk li jridu jwiegbu direttament jew indirettament ghall-ghemil li*

allegatament jikser id-dritt fundamentali ta' persuna, (b) dawk li jridu jaghmlu tajjeb (billi jipprovdu r-rimedju xieraq) ghan-nuqqasijiet jew l-eghmejjel li bihom haddiehor allegatament jikser xi jedd fundamentali ta' xi had, u (c) dawk il-partijiet kollha li jkunu f'kawza meta kwestjoni ta' xejra kostituzzjonali jew ikollhom interess fil-kawza, jistghu jiddahhlu persuni ohrajn bil-ghan li jaghmlu shih il-gudizzju u jaghmluh rapprezentattiv ta' kull interess involut fil-kwestjoni. L-esponent huwa ghalhekk tal-umli fehma li jkun opportun li din l-Onorabbli Qorti tordna lir-rikorrenti tinnotifika lill-partijiet l-ohra kollha fil-proceduri bin-numru 100/2015 LM fl-ismijiet ***Grace Spiteri vs Amabile Grech et*** *bil-proceduri odjerni ghal-kull interess li jista jkollhom;*

4. *Illi fit-tielet lok, hija l-umli fehma tal-esponent li r-rikors in risposta huwa irritwali in kwantu ma josservax id-dispost tal-Artikolu 3(1) tal-Legislazzjoni Sussidjarja 12.09 li jrid li rikors quddiem il-Prim'Awla tal-Qorti Civili (Sede Kostituzzjonali) ghandu jkun fih, b'mod* ***konciz u car,*** *il-fatti li minnhom jinholoq l-ilment u ghandu jsemmi d-disposizzjoni jew disposizzjonijiet tal-Kostituzzjoni ta' Malta jew tal-Konvenzjoni Ewropea ghall-Protezzjoni tad-Drittijiet tal-Bniedem u tal-Libertajiet Fondamentali li jkun allegat li jkunu gew, li jkunu qed jigu jew li jkunu x'aktarx ser jigu miksura. Bir-rispett dovut, ir-rikors in risposta mhux talli mhuwiex konciz, talli r-rikorrenti stess tirreferi ghalih bhala 'sottomissjonijiet taghha';*

5. *Illi dejjem bla hsara ghall-premess, kull allegat ksur tal-Artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea dwar id-Drittijiet Fundamental ital-Bniedem u tal-Artikolu 39 tal-Kostituzzjoni ta' Malta huwa intempestiv in kwantu d-dritt ta' smiegh xieraq irid ikun evalwat fir-rigward tat-totalita' tal-proceduri kollha;*

6. *Illi fil-mertu u minghajr pregudizzju ghas-suespost, l-esponent jirrespingi kull allegazzjoni da parti tar-rikorrenti fis-sens li gie lez id-dritt taghha ghal smiegh xieraq bl-applikazzjoni 'tal-ligijiet relattivi hekk kif applikati fil-kawza bin-numru 100/2015, presjeduta mill-Onor. Imhallef Lawrence Mintoff, fl-ismijiet* ***Grace Spiteri vs. Amabile Grech et'*** *u 'fir-rigward tac-cahda ghat-talba ta' rikuza tal-Onor. Imhallef Lawrence Mintoff permezz ta' provvediment ta' nhar il-31 ta' Ottubru 2016' fl-istess proceduri kif allegat mir-rikorrenti;*

7. *Illi kif gustament osservat l-Onorabbli Prim' Awla tal-Qorti Civili fid-digriet taghha tal-31 ta' Ottubru 2016, hija dejjem imxiet mal-ligijiet procedurali fl-andament tal-kawza surriferita u kull allegazzjoni da parti tar-rikorrenti li l-gudikant in kwistjoni ma zammx 'l-imparzjalita' tieghu fil-kwistjoni' hija manifestament infondata u nsostenibbli. Lanqas ma gew vjolati l-principji ta' audi alteram partem jew nemo judex in causa propria kif allegat mir-rikorrenti. Ghalkemm din l-Onorabbli Qorti mhijiex Qorti tat-tielet istanza, jigi rilevat li ma tissussisti l-ebda raguni valida la fil-flatt u lanqas fid-dritt li kienet timmerita l-akkoljiment tat-talba tar-rikorrenti ghar-rikuza tal-gudikant li jippresjedi l-kawza surriferita;*

8. *Illi bla hsara ghal dan, kif jirrizulta minn '**Dok GS1**' esebit mir-rikorrenti mar-rikors promotur, it-talba taghha ghal rikuza ma kienet ibbazata fuq l-ebda dispozizzjoni specifika tal-ligi b'dan illi huwa inammissibbli allura li f'dan l-istadju r-rikorrenti tallega bl-aktar mod vag li l-artikoli 733 et seq. tal-Kap. 12 tal-ligijiet ta' Malta huma lezivi ghad-drittijiet fundamentali taghha. Kif tghallem il-gurisprudenza, allegazzjonijiet dwar drittijiet fundamentali m'ghandhom qatt ikunu biss ezercizzju akkademiku;*

9. *Illi f'kull kaz u dejjem bla hsara ghall-premess, id-dispozizzjonijiet tal-Kap. 12 tal-ligijiet ta' Malta dwar ir-rikuza ta' imhallfin u magistrati bl-ebda mod ma jilledu d-dritt ghal smiegh xieraq grantit bil-Kostituzzjoni ta' Malta u bil-Konvenzjoni Ewropea dwar id-Drittijiet Fundamentali tal-Bniedem u dwar dan l-esponent jirrizerva li jressaq is-sottomissjonijiet tieghu wara l-gheluq tal-provi kif trid il-ligi;*

10. *Illi jsegwi ghalhekk li l-allegazzjonijiet u l-pretensjonijiet tar-rikorrenti fis-sens li gew jew jistghu jigu lezi d-drittijiet fundamentali taghha a tenur tal-Artikolu 39 tal-Kostituzzjoni ta' Malta u tal-Artikoli 6 u 13 tal-Konvenzjoni Ewropea dwar id-Drittijiet Fundamentali tal-Bniedem huma kollha infondati u inammissibbli b'dan illi t-talbiet taghha m'ghandhomx jigu milqugha;*

11. *Illi bla hsara ghal dan, in kwantu l-ewwel talba tar-rikorrenti kif ukoll parti mill-premessi jirreferu ghall-artikolu 378 tal-Kap. 12 tal-Ligijiet ta' Malta, liema artikolu jirreferi ghall-mandat ta' sekwestru ezekuttiv, l-esponent jirrileva*

ulterjorment li tali talba hija ukoll inammissibbli in kwantu l-imsemmi artikolu tal-ligi bl-ebda mod ma jorbot mal-allegazzjonijiet sollevati mir-rikorrenti;

12. *Illi f'kull kaz, dato ma non concesso u biss ghall-grazzja tal-argument li din l-Onorabbli Qorti ssib ksur tad-drittijiet fundamentali tar-rikorrenti, r-rimedji mitluba minnha m'ghandhomx jigu akkolti.*

13. *Salv eccezzjonijiet ulterjuri.*

Semghet ix-xhieda bil-gurament;

Rat id-dokumenti ezebiti u l-atti kollha tal-kawza;

Semghet it-trattazzjoni tal-partijiet.

Ikkonsidrat:

Din hija sentenza preliminari rigward it-tieni eccezzjoni tal-intimat (a par. 3 tar-risposta) u cioe illi l-gudizzju m'huwiex integru u ghalhekk jehtieg illi jissejhu f'dawn il-proceduri Amabile Grech et.

L-Artikoli tal-ligi li jirregolaw l-intervent u s-sejha ta' persuna f'kawza, huma Artikoli 960 u 961 tal-Kodici tal-Organizazzjoni u Procedura Civili, li jiddisponu testwalment:

> ***"Kull min juri b'sodisfazzjon tal-qorti li huwa għandu interess f'kawża li tkun miexja bejn partijiet oħra, jista' fuq rikors, jiġi mdaħħal in statu et terminis, bħala parti fil-kawża, f'kull waqt tagħha, sew fil-qorti tal-ewwel grad kemm fil-qorti fi grad ta' appell; iżda dan l-intervent fil-kawża ma jwaqqafx il-proċeduri tagħha."*** (Artikolu 960)
>
> ***"Tista' wkoll terza persuna, b'digriet tal-Qorti, f'kull waqt tal-kawża qabel is-sentenza, tiġi msejħa f 'kawża miexja bejn***

partijiet oħra fil-Qorti tal-ewwel grad, sew fuq talba ta' waħda mill- partijiet kemm ukoll mingħajr dik it-talba." (Artikolu 961)
(Enfasi ta' din il-Qorti)

Is-sentenza **Direttur Generali ta' l-Avjazzjonji Civili vs Panta Contracting Limited et** deciza **fit-18 ta' Novembru 1998** per **Onor. Imh. Raymond Pace** iddelinjat diversi principji u cirkostanzi li fihom gie amess b'success kjamat f'kawza bejn partijiet ohra :-

(1) ***"In linea tradizzjonali sabiex ikun hemm integrita tal-giudizzju, b' mod li l-presenza ta' tali terza persuna tkun indispensabbli ghar-re-integrazzjoni u kompletezza tal-proceduri.***

(2) ***Ricentement kien hemm diversi kazi fejn giet ordnata il- kjamata in kawza anke jekk il-giudizzju kien integru, u dan sabiex jigu salvagwardjati d-drittijiet ta' min ikun direttament interessat fl-ewwel azzjoni giudizzjarja u li aktar warajha iggib azzjoni ohra, bhala konsegwenza taghha (Joseph Riolo pro. et noe vs Carmel Muscat et - App. Civ. 15 ta' Novembru 1991)."***

L-istess sentenza osservat illi l-Istitut tal-Kjamat in Kawza gie utilizzat mill-Qrati Maltin sabiex jinkludi cirkostanzi fejn jew sabiex:

(a) jigu evitati multiplicita ta' kawzi u gudizzji: "Alfred Zammit Cutajar vs Joseph Formosa" (App.Civ. 26 ta' Gunju 1961);

(b) tigi evitata possibilita ta' giudizzji konfliggenti u rikorsi ghar-rifuzzjoni - "A.J.C. Barboro vs Camelo Mallia" (App. Civ. 26 t'Ottubru 1956);

(c) l-interess tal-konvenut verso terza persuna jigi protett – "Joseph Calleja vs Av. Joseph Micallef et noe" (Prim Awla. 11 ta' Marzu 1952);

(d) ikun fl-interess ta' terza persuna u l-attur, sabiex il-giudizzju jigi osservat sew - "Anthony Cini vs Joseph Demanuele" (App.Civ. 8 ta' Frar 1946)".

Fis-sentenza **"Anthony Azzopardi et vs Calcedonio sive Donald Attard et"** deciza **mill-Qorti tal-Appell fis-27 ta' Jannar 1997,** dik il-Qorti irriteniet**:**

> ***"Il-kjamata in kawza hija kostitwita mill-interess tal-persuna li tkun u malli jigi rikonoxxut dan l-interess, il-Qorti ghandha d-dover li tordnah".***
> ***"L-interess mehtieg biex jiggustifika dan il-provvediment huwa dak stess li huwa rikjest bil-ligi biex tigi proposta azzjoni jew biex tista' tigi opposta kontestazzjoni. Imma dan l-interess jista' jkun anke l-komunjoni tal-kontroversja fis-sens li l-kjamat fil-kawza, minghajr ma jigi kundannat jew liberat, ikun jista' jizviluppa r-ragunijiet tieghu favur jew kontra l-attur".***

(Vide ukoll Joseph Cassar vs George Pace pro. et. nomine deciza fis-6 ta' Ottubru 2000,mill-Qorti tal-Appell vol LXXXIV PT.II Sez.I Pt.III a fol 1169; *Joseph Riolo pro. et noe vs Carmel Muscat et - App. Civ. 15 ta' Novembru.1991 ;* **Michael Cutajar proprio et nomine Vs S.C. & Company Limited deciza fit-8 ta'Ottubru 2004 per Onor. Imh. Geoffrey Valenzia u kif ukoll Saviour Borg et. vs Joseph Degiorgio et. deciza fl-1 ta'Lulju 1999 per Onor. Imh. Raymond Pace)**

Illi tant gie zviluppat il-kuncett tal-kjamat in kawza, dettat mill-pratticita li jigu evitati kawzi irdoppjati, li meta in-necessita tal-kjamata in kawza tigi rikonoxxuta mill-Qorti, jsir dover tal-istess Qorti li tordnaha mhux biss fuq talba tal-partijiet **izda anke ex officio**.

Il-Qorti pero trid taccerta li tali kjamata in kawza ma tintalabx sabiex jittawwlu l-proceduri inutilment jew sabiex tigi znaturata l-azzjoni attrici, (vide sentenza **George Cutajar vs Edward Vincenti Kind pro et nomine** – Prim Awla deciza fil-**15 ta' Marzu 1953**) altrimenti, istitut mahluq ghall-effikacja, jitlef ghal kollox il-pratticita tieghu, u jsir minflok mezz ta' frustrazzjoni tal-ahjar Amministrazzjoni tal- Gustizzja.

Ikkonsidrat:

Din il-Qorti tqis illi Amabile Grech et al, qua cittadini privati ma jistghu qatt jirrispondu ghat-talbiet tar-rikorrenti. Kif sewwa ntqal mir-rikorrenti, il-Kostituzzjoni torbot lill-Istat

fil-konfront tac-cittadin, u ghalhekk huwa l-Istat biss li jista' jirrispondi ghat-talbiet tar-rikorrenti. Amabile Grech et al, qua cittadini privati, ma jistghux legalment jirrispondu ghall-allegata inkostituzzjonalità tal-procedura ta’ rikuza ta’ Imhallef, jew jehlu l-ispejjez ta' din il-kawza.

Huwa l-Istat li huwa vestit bl-obbligu li jassigura u jipprotegi d-drittijiet fundamentali tal-bniedem. Ghalhekk ic-cittadin privat ma jistghax ikollu interess guridiku sufficjenti f'dawn il-proceduri, peress illi bl-ebda mod ma jista' jinzamm responsibbli ghal allegat ksur ilmentat mir-rikorrenti. Fil-fatt, ir-rikorrenti stess mhux qed jilmentaw mill-agir ta' Amabile Grech et al, li wara kollox agixxew skont il-ligi, izda minn dak tal-Istat, senjatament mill-allegat nuqqas da parti tal-legislatur illi jipprovdi rimedji xieraq f’kaz fejn l-imparzjalita ta’ gudikant tkun qed tigi kontestata jew impunjata minn xi parti f’kawza.

Il-Qorti tqis illi m’hemmx necessità illi Amabile Grech et al ikunu parti minn dawn il-proceduri sabiex l-istess proceduri jkunu integri, ghaliex apparti dak li inghad hawn fuq, il-konkluzjoni tal-Qorti f’din il-kawza m’hijiex ser tincidi fuq il-mertu tal-kawza li hija suggett f’dawk il-proceduri.

Ghal dawn il-motivi il-Qorti taqta’ u tiddeciedi billi tichad it-tieni eccezzjoni tal-intimati u tordna l-prosegwiment tal-kawza.

Spejjez riservati ghall-gudizzju finali.

Moqrija.

Mhallef Jacqueline Padovani Grima LL.D. LL.M. (IMLI)

Lorraine Dalli
Deputat Registratur